

СКОКОВСЬКА ЯНА ПЕТРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності*

ПІДСТАВИ ПОВЕРНЕННЯ ВЕЛИКОЮ ПАЛАТОЮ ВЕРХОВНОГО СУДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ НА РОЗГЛЯД КОЛЕГІЇ СУДДІВ (ПАЛАТИ, ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ) КАСАЦІЙНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Повноваження Великої Палати Верховного Суду (далі – ВП ВС, Велика Палата) щодо повернення кримінального провадження на розгляд колегії суддів (палати, об'єднаної палати) Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС) передбачено частиною шостою статті 434-2 КПК, відповідно до якої, якщо ВП ВС дійде висновку про відсутність підстав для передачі кримінального провадження на її розгляд, таке кримінальне провадження повертається відповідній колегії (палаті, об'єднаній палаті) для подальшого розгляду, про що постановляється ухвала. Кримінальне провадження, повернуте на розгляд колегії (палати, об'єднаної палати) не може бути передано повторно на розгляд ВП ВС [1].

Разом з цим, колегії суддів не позбавлені права передати кримінальні провадження, повернуті їм ВП ВС, на розгляд палати або об'єднаної палати для ухвалення остаточного рішення з підстав, передбачених частинами першою, другою статті 434-1 КПК. У судовій практиці наявні випадки, за яких рішення суду касаційної інстанції, за наслідками розгляду касаційних скарг, приймалися об'єднаною палатою та палатою відповідно, після того як провадження були повернуті на розгляд колегій суддів ККС ВС (зокрема, кримінальні провадження № 128/2455/15-к, № 175/3057/17).

Аналіз судової практики свідчить про те, що досить часто Велика Палата повертає кримінальні провадження на розгляд колегій суддів судових палат ККС ВС. Так, протягом 2018 – травня 2022 років ВП ВС було повернуто 23 кримінальних провадження на розгляд колегій суддів ККС ВС для подальшого розгляду. Більшість з цих кримінальних проваджень була передана на розгляд ВП ВС на підставі частини п'ятої статті 434-1 КПК, тобто через наявність виключної правової проблеми, і така передача була необхідною для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Основною підставою повернення кримінальних проваджень для подальшого розгляду ККС ВС була відсутність належного обґрунтування наявності виключно правової проблеми в ухвалах ККС ВС (ухвала від 09.09.2020 р. у справі № 522/20835/19) [2].

При цьому Великою Палатою неодноразово наголошувалось, що, передаючи справу, як таку, що містить виключно правову проблему,

на розгляд ВП ВС, касаційний суд повинен обґрунтувати відсутність, суперечність, неповноту, невизначеність (неясність, нечіткість) або/та неефективність правового регулювання охоронюваних прав, свобод та інтересів, у тому числі внаслідок неоднакової судової практики (ухвали від 03.03.2020 р. у справі № 480/100/17, від 08.09.2021 р. у справі № 369/10141/15-к) [3; 4].

Також із судової практики вбачається, що наявність виключної правової проблеми визначається за кількісним і якісним критерієм. Кількісний критерій відображає те, що відповідна проблема виникає не лише в одній конкретній справі, а й у невизначеній кількості юридичних ситуацій, які або вже існують у судовій практиці, або можуть виникнути з урахуванням правового питання, щодо якого постає проблема невизначеності.

Про наявність якісного критерію виключності правової проблеми можуть свідчити: недостатня законодавча урегульованість відповідних питань, зокрема, наявність нормативних колізій, відсутність регулювання правовідносин положеннями закону; існування різного застосування одних й тих самих положень закону у судовій практиці, в тому числі прийняття судом касаційної інстанції протилежних за змістом рішень у справах з подібними правовідносинами; різні наукові підходи до вирішення відповідних юридичних питань; наявність обґрунтованих припущень, що аналогічні проблеми неминуче виникатимуть у майбутньому.

Так, Великою Палатою постановлялися ухвали, якими кримінальні провадження поверталися для подальшого розгляду ККС ВС лише з підстав недотримання кількісного критерію виключної правової проблеми (ухвала від 07.07.2021 р. у справі № 727/2022/16-к) [5].

Досить розповсюдженими є випадки, коли колеги суддів ККС ВС передають на розгляд Великої Палати кримінальні провадження з підстави наявності виключної правової проблеми, однак при цьому посилаються не на різну судову практику, а на різні наукові підходи або наявність протилежних висновків членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді. У таких випадках ВП ВС констатує, що посилення на різні наукові підходи не є прийнятними, оскільки розбіжності у висновках окремих науковців не свідчать про наявність виключної правової проблеми при застосуванні положень закону і не можуть бути підставою для передачі кримінальних проваджень на розгляд Великої Палати (ухвали від 08.09.2021 р. у справі № 369/10141/15-к, від 06.10.2021 р. у справі № 554/690/17) [4; 6].

Трапляються також випадки, коли ВП ВС, повертаючи кримінальне провадження для подальшого розгляду ККС ВС, констатує, що окреслене судом касаційної інстанції питання взагалі не містить виключної правової проблеми, вирішення якої було б необхідним для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики, а підлягає вирішенню цим судом у межах своїх повноважень відповідно до вимог закону (ухвала від 10.11.2021 р. у справі № 129/499/18) [7].

З аналізу судової практики вбачаються також випадки, коли ВП ВС повертала кримінальні провадження для подальшого розгляду ККС ВС, передані з підстав, передбачених частинами третьою і четвертою статті 434-1 КПК, тобто у зв'язку з необхідністю відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду (у судовій практиці мав місце випадок необхідності відступу від рішення Верховного Суду України) (ухвала від 20.05.2019 р. у справі № 128/2455/15-к) [8] або в раніше ухваленому рішенні Великої Палати.

З цих підстав на розгляд ККС ВС було повернуто 6 кримінальних проваджень. Основною підставою повернення таких проваджень на розгляд ККС ВС є те, що правовідносини, на які посилається колегія суддів при обґрунтуванні необхідності відступу від попереднього правового висновку, не є подібними до тих правовідносин, які виникли у кримінальному провадженні, що передається на розгляд ВП ВС (ухвали від 31.10.2019 р. у справі № 366/3067/16-к, від 19.11.2019 р. у справі № 242/3982/16-к) [9; 10].

Отже, з наведеного аналізу судової практики можна виокремити основні підстави повернення Великою Палатою кримінальних проваджень на розгляд ККС ВС:

- відсутність належного обґрунтування в ухвалах ККС ВС виключної правової проблеми;
- відсутність у переданому кримінальному провадженні виключної правової проблеми;
- не врахування (не зазначення) в судових рішеннях ККС ВС про передачу кримінальних проваджень на розгляд ВП ВС кількісних та якісних показників виключної правової проблеми;
- відсутність подібності правовідносин у різних кримінальних провадженнях, на які посилається ККС ВС при передачі провадження на розгляд ВП ВС.

Таким чином, необхідно наголосити, що саме ККС ВС своїми рішеннями формує судову практику у кримінальних провадженнях з метою її єдності і сталості, про що постійно наголошує Велика Палата у своїх судових рішеннях. Кримінальні провадження, передані на розгляд ВП ВС, можуть бути повернуті для подальшого розгляду ККС ВС незалежно від того, чи суд з власної ініціативи передав провадження на розгляд ВП ВС, чи задовольнив клопотання сторони кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Ухвала ВП ВС від 09.09.2020 р. у справі № 522/20835/19 (провадження № 13-62кц20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91555168>
3. Ухвала ВП ВС від 03.03.2020 р. у справі № 480/100/17 (провадження № 13-14кц20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88048399>

4. Ухвала ВП ВС від 08.09.2021 р. у справі № 369/10141/15-к (провадження № 13-161кц21) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99648446>
5. Ухвала ВП ВС від 07.07.2021 р. у справі № 727/2022/16-к (провадження № 13-109кц21) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98266214>
6. Ухвала ВП ВС від 06.10.2021 р. у справі № 554/690/17 (провадження № 13-181кц21) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100259274>
7. Ухвала ВП ВС від 10.11.2021 р. у справі № 129/499/18 (провадження № 13-222кц21) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101029263>
8. Ухвала ВП ВС від 20.05.2019 р. у справі № 128/2455/15-к (провадження № 13-25кц19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81935332>
9. Ухвала ВП ВС від 31.10.2019 р. у справі № 366/3067/16-к (провадження № 13-77кц19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85415060>
10. Ухвала ВП ВС від 19.11.2019 р. у справі № 242/3982/16-к (провадження № 13-83кц19) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85806569>

Ключові слова: касаційний розгляд, суд касаційної інстанції, повернення кримінального провадження, Верховний Суд, Велика Палата, колегія суддів, палата, об'єднана палата.

Key words: cassation procedures, court of cassation, return of criminal proceedings, Supreme Court, Grand Chamber, board of judges, chamber, joint chamber.

СКРИПНИК ДАР'Я ОЛЕКСАНДРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності*

ЩОДО ПРИЗУПИНЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО ДОСТУПУ ДО ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, в Україні введено воєнний стан [1], який продовжено Указом Президента України № 341/2022 від 17.05.2022 на строк до 23.08.2022 [2]. Водночас листом торгово-промислової палати України № 2024/02.0-7.1 від 28.02.2022 засвідчено форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) у вигляді даної військової агресії [4]. Форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами, а саме: загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, включаючи, але не обмежуючись ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, дії іноземного ворога, загальна військова мобілізація, військові дії, оголошена та неоголошена війна, дії суспільного